

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

פרשת "וזאת הברכה" - "יחד שבטי ישראל" - השותפות והווילה שלנו בג'ונגל האזורי.

ד"ר זאב פרידמן

פרשת "וזאת הברכה", אותה נקרא בשמחת תורה, חותמת את ספר דברים וחמשה חומשי התורה - "וזאת הברכה, אשר ברח משה איש האלהים את בני ישראל: לפני מותו... תורה צוה לנו, משה: מורשה, קהלת יעקב. ויהי בישראל, מלך, בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל" (לג', א'-ה'). האם קיים הבדל בין ברכותיו של יעקב בספר בראשית לברכותיו של משה בפרשתנו? בפרשת "ויחי" המסיימת את ספר בראשית, יעקב אבינו, מברך את בניו באופן פרטני, כאב המברך את ילדיו, במסגרת המשפחה. כל בן מקבל מיעקב את הברכה המאפיינת אותו. המסר של יעקב לבניו: "שמרו על אחדות המשפחה".

בפרשתנו, מסתיים מסע המדבר וסמינר ההכנה של בני ישראל לקראת כניסתם לארץ ישראל, בו עסקנו לאורך פרשות ספר דברים. משה אבי הנביאים, מברך את שבטי ישראל, לא כיחידים, אלא כקולקטיב שבטי, בראיה כוללת של עם וארץ. המסר של משה לשבטי ישראל: "שמרו על אחדות העם והארץ". אם נתבונן בברכותיו של משה בפרשתנו, נוכל לאפיין כפאזל המורכב מחלקיו השונים. על מנת להרכיב את הפאזל בשלמותו, יש לחבר את כל חלקיו, לתמונת פאזל שלמה אחת. כל חתיכה בפאזל מייצגת שבט מסוים. שלמות הפאזל היא היחד בצד הייחוד של כל שבט.

כיצד יוצרים את: יחד שבטי ישראל? , רק על ידי קיום ערך השותפות בין השבטים השונים- אחדות ולא דווקא אחדות.

במודל האבחוני מקצועי של יחסים ודינמיקה בין ארגונים, קיים מנעד של מצבי צבירה שונים במערכת היחסים, בין ארגונים וגופים שונים. המנעד בקצהו האחד השלילי והפתולוגי, מאבחן מצב של מאבק ובקצהו השני החיובי, מאבחן מצב של שותפות. המודל הוא: מאבק < תחרות < תיאום < שיתוף < שותפות.

מוכרים לנו מאבקים בין ארגונים וגופים עד כדי השמצות אלימות והגשת תביעות לבתי משפט. במצב טוב יותר אנו נמצא מציאות של **תחרות** שלא אחת היא פרועה ולא אתית. במצב טוב יותר נמצא רצון מתוך שיקולי אינטרסים, **לתיאום**, במצב עוד יותר טוב נמצא **שיתופי פעולה** בין גופים וארגונים, למציאות של Win Win, במצב זה עדיין מונעים מאינטרסים ומשיקולי כדאיות. המצב הטוב ביותר שמביא לשימוש מיטבי של המשאבים ולאופטימיזציה, הוא מצב של **שותפות**, שיש בו **אחריות משותפת ליעוד מחבר, של הקפדה על כבוד הדדי, של שקיפות ואתיקה.**

נראה שהמודל הדינמי הוא כמו קרשנדו (Crescendo) מהשלילי לחיובי. לא קל להגיע למצב של שותפות, שדורש השלת מטעני אינטרסים, אגו ויוקרה. הגורם האנושי הוא מאד קריטי, למצב של **מאבק או למצב של שותפות**. רק השבוע התבשרנו שהאקדמיה השוודית למדעים הודיעה, שפרס נובל לכלכלה יוענק השנה ל**פרופ' לכלכלה התנהגותית ריצ'רד תאלר**, מאוניברסיטת שיקגו. דומה שהתיאוריה שפיתח רלוונטית לדיונו בפרשתנו. תאלר שילב הנחות פסיכולוגיות ריאליסטיות עם ניתוחים של קבלת החלטות כלכליות. הוא מצא **שהתכונות האנושיות והרגשיות של העדפות חברתיות והיעדר שליטה עצמית, משפיעות באופן שיטתי על החלטות וביצועי שווקים**. הוא טבע המונח - **חשבונאות נפשית**, בהתמקדות בהשפעה הצרה של החלטה אינדוידואלית, במקום לראות את ההשפעה הכוללת. גורמי ממשל בעולם משתמשים בממצאי עבודתו של תאלר לצמצום העונש, הגדלת התעסוקה ושיפור שירותי הבריאות.

דומה שמה בפרשתנו באקורד הסיום, בנאום הברכות לשבטי ישראל, טרם מותו, מכוון ומאתגר את השבטים במודל מנעד היחסים בין השבטים, למצב של **שותפות, שבה נמצא גם מרכיב דומיננטי של כלכלה התנהגותית מבית מדרשו של תאלר**. משה כאומר לשבטים: בבקשה, תמקדו את מאפייני המשאבים האנושיים הייחודיים שלכם למרחב שותפות חיובי של "יחד שבטי ישראל". ראו כל שבט את מעלת חבריכם בשבט האחר ולא את חסרונם, דעו לוותר היכן שצריך, הפגינו שליטה עצמית ושבטית כלפי השבטים האחרים, אל תנהלו פנקסנות וחשבונאות נפשית של שבט האחד כלפי השני, ראו את המשותף וההשפעה הכוללת שלכם כעם שעומד על סף כניסתו לארץ, לקומם את ריבונו ועצמאותו. אמנם כל שבט מיוצג בברכות במאפיין הייחודי שלו, הטבוע באישיותו, ב-DNA השבטי שלו, אמנם כל שבט מסגיר בתיקו האישי, את ההיסטוריה

המרכז הישראלי לאפוטרופסות

הקדן לטיפול בחסויים

שלו. אבל המסר של משה ברור: עליכם להתנהג באחדות ובשותפות, כקהילה וכעם לשמירת אחדות האומה והמדינה בדרך, - " מורשה, קהלת יעקב. ויהי בישרון, מלך, בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל".

בנקודת הזמן הזאת, על סף הכניסה לארץ המובטחת, משה מציב לעם ישראל על שבטיו, את היעד המצופה בקצה החיובי של המודל הדינמי- שותפות: אתם חייבים למצוא את המשותף שביניכם, במתווה של היחד בצד הייחוד, לקראת כניסתכם לארץ ישראל, שם מוטלת עליכם משימה נעלה, לשמור על אופייה המוסרי והערכי של האומה והמדינה בדרך, וגם לשמש אור לגויים. דומה שמשה כבר אז, צפה את המציאות העתידית של מאבק השבטים בספר שופטים והתפצלות השבטים לממלכת יהודה ולממלכת ישראל, בספרי שמואל ומלכים. דומה שמשה כבר אז, צפה את המציאות העתידית העכשווית שלנו במרחב האזור בו אנו חיים של: " ויולה בג'ונגל במזרח התיכון". אל מול התפרקות המדינות מסביבנו, לשבטים ולכאוס שלטוני ואנרכיה, במציאות של "אביב ערבי", של מלחמות אזרחים ושבטים עקובות מדם, כדוגמת, סוריה, עירק ולבנון והחשש למצב דומה שעלול לקרות גם בירדן, באירועים הפוקדים אותנו מעזה, על עם ישראל במדינתו העצמאית, לעשות הכול לשמור על הווילה, במרחב הכאוטי שמסביבו. מצב כזה יכול להתקיים רק במציאות של שותפות סולידריות וערבות הדדית: " בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל".

המלבי"ם (רבי מאיר ליבוש בן יחיאל מיכל ויזר 1809-1897) בפרשנותו למאפיין של: " ויהי בישרון, מלך " מפרש: "קראם משה, ישורון, על שם ישרות שכלם ומידותיהם...כשיתהווה איזה דבר...אז התאספו ראשי עם, או יחד שבטי ישראל, בסדר נכון כל שבט...לא כמו שהיה לפני כשנהיה איזה דבר, שהתאספו באין סדרים". מוסיפה על כך נחמה ליבוביץ בעיוניה לפרשה: "רצונו של המלבי"ם לומר, שאחר שקיבלו עליהם ישראל את התורה, יסדו את החברה על מכוניה בסדר נכון, בעצה, בתבונה ובאחדות".

הבה נבחן את מודל השותפות והאחדות בין שבטי ישראל, המודגם בפרשתנו בשתי דוגמאות:

השותפות בין שבטי יהודה ויוסף, שהם שני שבטים מאד דומיננטיים המייצגים שני משיחים עתידיים, משיח בן דוד (שבט יהודה) ומשיח בן יוסף. כל אחד מהשבטים מכוון למעלה, לזכות בכתר המשיחות.

היכן ימוקמו שני שבטים אלו במודל הדינמי: האם במאבק? בתחרות? בתיאום? בשיתוף? ואולי בשותפות? לכל אחד מהם סיבות טובות משלו לזכות בלעדית במשיחות.

מודל השותפות של האחריות הכוללת לברית היעוד ושלמות העם, מחייב ששני השבטים הללו ישתפו פעולה וכל אחד יביא את היתרונות שלו למארג משותף בהנהגת עם ישראל.

הנביא יחזקאל בנבואתו בהפטרה לפרשת ויגש בספר בראשית, מדמה את מודל השותפות למעין מיזוג מעולם הבוטניקה: " ואתה בן אדם, קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חברו, ולקח עץ אחד וכתב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חברו. וקרבו אותם אחד אל אחד לעץ אחד...כה אמר אלוקים, הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חברו, ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד ביד" (יחזקאל, פרק לז).

יוסף הוא שר האוצר והכלכלה - "המשביר לעם", אפרופו התיאוריה של הכלכלה ההתנהגותית של תיילור, הוא הדואג לצרכים הכלכליים הקיומיים. יוסף מאופיין בתשתית האדמה והשורשים. בפרשתנו מברך משה: " וליוסף אמר, מבורכת ד' ארצו ממגד שמים...וממגד ארץ ומלואה" (לג', יג'- טז). ואילו יהודה הוא שר החינוך - " היתה יהודה לקדשו", הדואג לצרכים הרוחניים. יהודה מאופיין בתשתית של הזהות הרוחנית. בפרשתנו משה מברך: " וזאת ליהודה ויאמר שמע ד' קול יהודה ואל עמו תביאנו ידיו רב לו " (לג', ז).

הרב ד"ר בני לאו, במאמרו (הארץ- "תרבות וספרים" לפרשת ויגש-2007.11.12) בהקשר לנבואת יחזקאל, מצטט את נגה הראובני ז"ל מייסד "נאות קדומים", שהסביר בדרכו את נבואתו של יחזקאל. לדעתו, מתחולל כאן תהליך של הברכה בבוטניקה, שמבריכים שני עצים לעץ אחד שמניב פרי משובח. בתהליך ההברכה, יש את הרוכב ויש את הכנה. כאשר יוסף הוא הכנה ואילו יהודה הוא הרוכב. כלומר, יש כאן תלות הדדית בין שני השבטים. זה מחייב שותפות אמיתית בין השניים. אבל, ההכרעה ההנהגתית כך נקבע, היא של שבט יהודה. כלומר, לא יכולים שני מלכים

המרכז הישראלי לאפטרופסות

הקרן לטיפול בחסויים

לשמש בכפיפה אחת. ההכרעה המנהיגותית היא של קודקוד אחד, על מנת לאפשר משילות ויציבות שלטונית. אך מודל זה מחייב את השותפות בין השבטים, ששבט יוסף מביא לשותפות את תרומתו הייחודית בידע, בניסיון ובתשתית הכלכלית והחומרית ואילו שבט יהודה מביא לשותפות את תרומתו הייחודית, בידע ובמשאבים הרוחניים של התשתית המוסרית, הערכית והישרות השלטונית. הנה לנו שילוב מנצח. אולי זאת המשמעות הנוספת של פרשתנו "וזאת הברכה", לא רק ברכה ומסר, אלא "הברכה בוטנית", של שותפות ומיזוג.

דוגמא לשותפות נוספת בפרשתנו, מתקיימת בין שבטי יששכר וזבולון - "וזבולון אמר, שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך" (לג', יח')

זבולון הוא שר החוץ העוסק בפיתוח שווקים ומסחר ודואג למקורות הכספיים לקיום הבית, כפי שגם מצאנו בברכת יעקב: "זבולון לחוף ימים ישכון והוא לחוף אוניות וירכתו על צידון" (בראשית, מט', יג'). ואילו **יששכר, הוא שר הפנים**, המתמקד בעבודות הפנים של חקלאות ולימוד תורה. כפי שגם מצאנו בברכת יעקב: "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים. וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה" (בראשית, מט', יד'). **הרשב"ם** (רבי שמואל בן מאיר, 1160-1080) קושר את ברכת יעקב לברכת משה: "יששכר חמור גרם- לא כזבולון שהולך עם עוברי ימים לסחורה, אלא עובד אדמתו. יהיה כחמור בעל איברים חזק, מצוי בין המשפתיים, תחומי העיר, לחרוש ולעבוד את האדמה". **גם בדברי הימים**, יב', לג'-לד', מוצגת **השותפות**: "ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים לדעת, מה יעשה ישראל... מזבולון יוצאי צבא עורכי מלחמה בכל כלי מלחמה".

רש"י למאמר חז"ל **במדרש תנחומא**, ויחי, יא', מפרש: "זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיה בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה". **נחמה ליבוביץ** בפירושה לפרשתנו מדגישה: "חלוקת העבודה נהפכת לשותפות, השכר מתחלק בין זבולון ויששכר".

הנה לנו בפרשתנו תופעה ראויה לציון של שותפות בין ארבעה שרים – אוצר, חינוך, חוץ ופנים. אם תרצו אין זו אגדה.

יעקב אבינו שמכוון ברכותיו לבניו בתוך המשפחה ומשה רבנו שמכוון את ברכותיו לשבטי ישראל בתוך העם והמדינה, חוו לאורך הדרך, את מנעד היחסים בין הבנים במשפחה ואת מנעד היחסים בין השבטים בעם, באירועים שהחלו **במאבק**, עברו **לתחרות** וקנאה ולאורך הדרך שופרו **לתיאום ושיתוף**, כדוגמת המפגש של האחים עם יוסף במצרים ובפריקט ההתנדבות של העם על שבטיו, בהקמת המשכן במדבר ובקבלת התורה. עתה, עם פרידתנו מעם ישראל לקראת הכניסה לארץ ישראל, מציג משה בפרשתנו, את הפאזל הלאומי, בדרישה לממש את הרף הגבוה במודל היחסים, של **שותפות**, תוך מיצוי נכון של ההון האנושי והחברתי של כל שבט, לטובת השבט האחר ולמען כלל העם והאומה.

"וזאת הברכה, אשר בָּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לְפָנָי, מוֹתוּ... תוֹרָה צְנָה לָנוּ, מֹשֶׁה: מוֹרְשָׁה, קְהֵלֶת יַעֲקֹב. וַיְהִי בִישְׂרוּן, מְלֶךְ, בְּהִתְאַסֵּף רְאִשֵׁי עָם, יַחַד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל".
נתלכד כולנו לשמירת הווילה שלנו וביצורה במרחב הג'ונגל האזורי במזרח התיכון בו אנו חיים.

בתפילת הושענא רבה נישא תפילתנו: "להושע נא עליית שבטים, פינת יקרת, ציון המצוינת, קודש הקודשים, רצוף אהבה, שכינת כבודך, הושע נא.... קול מבשר מבשר ואומר, הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם".